

Aantekeningen over Thomas Bernhard

(n.a.v. de uitzending *Thomas Bernhard: portret van een grimmige Oostenrijker* (ORF, 1986)
t.g.v. Europalia Oostenrijk, BRT, Vlaamse TV, 05-08-1987)

Eigenlijk een vreemde houding voor een schrijver: normaal toch iemand die probeert te verfijnen, te differentiëren (Bernhard vergroot, veralgemeent tot en met), zelfs zo dat een moderne schrijver zichzelf wantrouwt, zijn eigen denken onder de loep neemt en relativeert. Bernhard verabsoluteert de eigen positie, verdedigt ze grimmig, geen twijfel is mogelijk.

Concreet: Bernhard verafschuwt socialisten (volksverlakkers), katholieken (doden de 'natuurmens', ze geven het zelfstandig denken op en laten het over aan het katholieke hoofd, het katholicisme bederft je van bij het begin), literatuur (20 000 romans per jaar: zinloos), intellectuelen (ontgoochelen), germanisten ('Begriffsausschlachter') enzovoort.

'Und wo bleibt das Positive?' iets doen voor *jezelf* (iets voor anderen doen zou domheid zijn of zwakte).

Slechts één keer toont hij emoties: tijdens het bijwonen van een stierengevecht over de toreadors: dat zijn geen mensen meer maar slachters, het arme dier.

Waarom schrijft hij? Om zichzelf te redden uit de verveling van het bestaan, om zich bezig te houden en mooi meegenomen dat je er nog wat aan verdient.

Ik heb gekeken met een mengsel van geïntrigeerd zijn en vooral irritatie. Bernhard maakt, niet alleen door de in zijn gezicht merkbare huidziekte, permanent een misnoegde, chagrijnige indruk. Wat hij vertelt is navenant: gal spuwend, overdrijvend (ook bij hem de absolute veralgemening!), qua niveau vaak ontgoochelend goedkoop. De enige verklaring hiervoor, die hem wat zou kunnen 'witwassen': zijn *overdrijvingskunst*.

Bij een citaat uit *Auslöschung* over hoe weinig 'natuur' we nog kennen, hoe alles kunstmatig geworden is, laat de documentaire prachtige beelden van de wilde, ongerepte Spaanse bergvlakten zien – 'ein Widerspruch'!

Irriterend is op den duur vooral dat Bernhard meningen spuit over stukken realiteit zonder 'adaequatio rei et intellectus': het kan hem duidelijk weinig schelen of er een band is met de realiteit, of er tegenargumenten mogelijk zijn etc. Hij wil gewoon gelijk hebben. Cf. het vele 'nicht?' zonder een antwoord van de interviewster (die zich nauwelijks van haar taak kon/wilde kwijten) te verwachten.

Ligt hierin de aantrekkingskracht van Bernhards werk: de 'bevrijdende' eenvoud van 'radicale' standpunten, het dogmatische, absolute, machtige over alles z'n zegje te hebben? Voor lezers verlossend na al het complexe, gedifferentieerde, on-emotionele denken dat worstelt met de weerbarstige realiteit (vgl. succes van Urbanus etc.) en met andere meningen. Eigenlijk zo goedkoop als het succes van domme cafépraat van de man die met

het grootste aplomb zijn opinie ten beste geeft.

Een reden voor Bernhards *litteraire* aantrekkingskracht: de bezwerende stijl van zijn proza.

Lintwormzinnen die zich als slangen rond de lezer kronkelen en hem gevangennemen.

Negatief gezegd: een voorspelbare (automatische!) zinsstructuur met herhalingen, pseudo(!)-nuanceringen die het denken niet inspireren maar bedwelmen (plusminus serieel voorspelbaar cf. repeteermachine Claude van de Berge).

Nog iets vreemds bij Bernhard: de vereenzelviging van de auteur met zijn personages, vooral uit de laatste romans. De citaten uit *Auslöschung*, die Bruno Ganz voorleest, sluiten zonder breuk aan bij wat Bernhard zelf zegt. Wat kan, zelfs sterk is in de fictie van een roman is vaak zwak als uitspraak van een denkend mens.

Misschien daarom dat ik Bernhard aannemelijker en boeiender vind in zijn toneelstukken en korte prozaschetsen dan in zijn (min of meer autobiografische) romans – omdat de storende vereenzelviging er niet meer in mogelijk is of gesuggereerd wordt.

Toch zijn er ook positieve aspecten aan Bernhards werk: de verve en gedrevenheid van zijn schrijven, de muzikaliteit van zijn 'composities', de gedurfdheid van zijn uitspraken – al zou zo'n auteur zich nooit *buiten* zijn werk mogen uiten.

Erik de Smedt
(1987)